

УДК 343.3/7

В. І. Борисов, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, м. Харків

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

У статті охарактеризовано особливості процесу виробництва, висвітлено специфіку робіт із підвищеною небезпекою, розглянуто поняття джерела підвищеної небезпеки. Наведено характеристики загальних ознак та сформульовано визначення злочинів проти безпеки виробництва.

Ключові слова: злочини проти безпеки виробництва, джерело підвищеної небезпеки, роботи з підвищеною небезпекою.

У сучасних умовах важливе значення має охорона безпеки виробництва. Відхилення від нормативних приписів та встановлених вимог безпеки, що є на підприємствах, шахтах, будівництві, у сільському господарстві, можуть спричинити або спричиняють серйозну шкоду життю і здоров'ю працівників виробництва, сторонніх осіб, власності, довкіллю. Захист цих благ забезпечується безпекою виробництва. За КК України 2001 р. охорона безпеки виробництва передбачена нормами розділу Х Особливої частини «Злочини проти безпеки виробництва»¹. Під *виробництвом* слід розуміти не лише діяльність, пов'язану безпосередньо зі створенням продукції, а й будь-яку діяльність підприємства, установи, організації чи громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності, в основі функціо-

¹ Роз'яснення щодо застосування законодавства про кримінальну відповідальність за злочини проти безпеки виробництва надані в постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» від 12 червня 2009 р. № 7 [1].

нування якої лежить праця людини, спрямована на одержання суспільно корисного результату. У процесі виробництва людина своєю трудовою діяльністю опосередковує, регулює і контролює обмін речовин між собою і природою. За допомогою знарядь вона впливає на предмет праці в існуючих умовах виробничого середовища. Згідно із законами фізики будь-які дії породжують зворотні протидії з боку як предметів праці (наприклад, при їх видозмінненні), так і тих знарядь, що використовуються, – речовинних чинників виробництва. Такого роду технічна властивість праці (вплив – протидія) є іманентним матеріальному виробництву. Зазначена властивість може мати місце і в умовах нематеріального виробництва. Наприклад, під час використання приладів, інструментів, апаратів для проведення наукових досліджень, медичного обслуговування, професійно-технічного навчання тощо.

Виробництво являє собою складну взаємодію між людиною і речовинними чинниками виробництва. Під час або в результаті такої взаємодії людина через зазначені вище обставини піддається або може бути піддана впливу виробничих чинників¹ найрізноманітнішого характеру і ступеня – механічних, хімічних, теплових, електричних, електромагнітних тощо. «Усе, що оточує працівника, впливає на функціональний стан його організму» [2, с. 85]. Людському організму притаманне сприймати ті чи інші зовнішні впливи тільки до тих пір, поки вони не перевищують певних рівнів і тривалості. Вихід за межі допустимого впливу стає небезпечним або шкідливим² для людини. Виробничий чинник, вплив якого на працюючого в певних умовах призводить до травми або іншого раптового погіршення здоров'я, має назву небезпечного, а той, що може привести (призводить) до професійного захворювання чи

¹ «Виробничий чинник» – поняття, що використовується в технічній літературі і стандартах із безпеки праці під час характеристики зовнішніх впливів на працівника виробництва.

² «Небезпечний» і «шкідливий» – основні класифікаційні типи виробничих чинників, що впливають на безпеку праці. Цими термінами користуються в технічній, медичній і правовій літературі під час опису вражаючих або несприятливих впливів виробничих чинників на людину, засоби виробництва, довкілля (див., наприклад: пп. 4.14, 4.15 ДСТУ 2293: 2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять [3]; ч. 2 ст. 5 Закону України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р. № 2694-ХІІ [4]).

зниження працездатності працюючого, – шкідливого. Залежно від рівня і тривалості впливу шкідливий виробничий чинник може стати небезпечним [5, с. 14]. Небезпечного або шкідливого впливу можуть зазнати не лише безпосередні виконавці праці, а й інші учасники виробництва. За певних умов такого впливу можуть зазнати сторонні особи, майно даного виробництва або чуже майно, навколишнє природне середовище.

Безпосереднім джерелом подібного несприятливого впливу може стати будь-який із компонентів виробництва. Так, наприклад, робітник, що обробляє на верстаті деталь, може бути травмований металевою стружкою, тобто предметом праці. Травма може бути спричинена елементом верстата, що обертається, – знаряддям праці.

Таким чином, можливість небезпечного чи шкідливого впливу – об'єктивна властивість взаємодії між людиною і речовинними чинниками виробництва. Тому такого роду вплив виробничих чинників не можна не враховувати під час організації виробництва і розробки технічних вимог, що забезпечують його безпеку та умови нешкідливості.

При сучасному рівні розвитку техніки й організації виробництва деякі можливості небезпечного або шкідливого впливу виробничих чинників можуть бути усунені або мінімізовані, наприклад, шляхом ізоляції різними способами, транспортування матеріалів у замкнених системах, дистанційного керування виробничими процесами. У таких випадках технічні і технологічні заходи дозволяють локалізувати небезпеку або шкідливість виробництва. Подібне запобігання можливого вражаючого чи несприятливого впливу зазначених чинників є найдосконалішою формою забезпечення безпеки виробництва. Проте більшість чинників «поки ще може бути усунена або зменшена лише завдяки обов'язковому дотриманню встановлених правил поведінки» [2, с. 145], тобто завдяки дії людського чинника виробництва. «Будь-який елемент робочого місця може стати за певних умов потенційним джерелом небезпеки, і це залежить виключно від ступеня неухважності, необережності або втоми робітника» [2, с. 146]. При більш глибокому вивченні причин небезпечного чи шкідливого впливу виробничих чинників можуть

бути виявлені дефекти в організації праці на більш високому рівні їх розподілу: неосвіченість робітника, ненормальні умови праці, відсутність захисних засобів тощо.

Залежно від інтенсивності (ступеня) можливого впливу на працівників небезпечних і шкідливих виробничих чинників роботи, що провадяться на виробництві, можна поділити на звичайні (з невисокою небезпекою), підвищено небезпечні й виключно небезпечні. Цей поділ здійснюється в розрахунку на справну роботу техніки та звичайні нормальні умови й організацію праці. Залежно від такого поділу законодавець установив у КК України норми для охорони безпеки виробництва (статті 271–275).

Звичайні роботи характеризуються невисокою небезпекою¹, що, як правило, пов'язане: з характером травм – вони незначні; кількістю потерпілих – зазвичай одна людина; відсутністю майнової шкоди. Однак не можна недооцінювати і небезпеку таких робіт. На думку фахівців, «нешасні випадки... частіше за все виникають при роботах із невисокою небезпекою» [7, с. 53].

На відміну від звичайних, роботи підвищеної небезпеки відрізняються високим ступенем імовірності спричинення шкоди особам, які їх здійснюють. Їм також притаманна висока ціна порушення (помилки) їх провадження: шкода як результат такого порушення може бути значною – загибель одного або декількох працівників, каліцтво, тяжкі травми, групові нещасні випадки тощо. Причини нещасних випадків (як й інших наслідків) при виконанні робіт підвищеної небезпеки знаходяться не лише у сфері конкретної (винної чи невинної) поведінки людини, а й за її межами. Вони можуть бути також обумовлені властивостями певних знарядь і засобів виробництва.

Матеріальним субстратом підвищено небезпечних робіт, як й інших видів підвищено небезпечної людської діяльності, низка теоретиків визнає *джерело підвищеної небезпеки* [6, с. 27]. У науці

¹ Як зазначав В. А. Красавчиков, безпека – це об'єктивна можливість настання відповідних обставин, але не більше. Можливість і дійсність не тотожні, хоча остання передбачає існування першої. Для того щоб у випадках, що розглядаються, можливість було реалізовано у дійсність, повинні мати місце певні факти заподіяння, поза якими відповідна безпека залишається потенційною [6, с. 21].

кримінального права поняття джерела підвищеної небезпеки надав М. С. Гринберг. На його думку, це – «достатньо потужна технічна система, що створює внаслідок своєї неповної підконтрольності певну імовірність спричинення шкоди» [8, с. 91]. Предмети матеріального світу як джерела підвищеної небезпеки повинні мати такі ознаки: «1) велику потужність; 2) складність; 3) відносну надійність; 4) неповну підконтрольність і 5) здатність спричинити значну шкоду» [8, с. 92]. Дослідження нещасних випадків, що настали в процесі здійснення підвищено небезпечних робіт (наприклад, при виконанні гірничих, будівельних), свідчать, однак, що часто доводиться мати справу з такими предметами, котрі не мають усіх зазначених ознак джерела підвищеної небезпеки, але наділені окремими властивостями, що створюють при їх використанні підвищену небезпеку. Наприклад, порода, що обвалюється в шахтах, наявність траншей, котлованів на будівництві, будівельні матеріали при їх навантажуванні-розвантажуванні, здійснюваних вручну [9, с. 13]. Тому слід вважати, що матеріальним субстратом (загальною основою) підвищено небезпечних робіт є не лише джерело підвищеної небезпеки, але й матеріали (предмети), котрі володіють тільки окремими властивостями небезпеки (наприклад, підвищена самозаймистість окремих предметів, можливість процесів саморозпаду хімічних речовин, висота споруд тощо).

Забезпечення безпеки підвищено небезпечних робіт потребує створення на виробництві особливих організаційно-технічних режимів – рівнів безпеки. Тому до таких робіт допускаються особи, які пройшли спеціальну підготовку з техніки безпеки¹. На них використовується більш досконала техніка безпеки [10, с. 9]. Перелік підвищено небезпечних робіт відомий, він міститься в нормативно-технічних актах, у нормах інших галузей права (зокрема, трудового)². До них, зокрема, належать усі роботи, пов'язані з підйомними кра-

¹ У ч. 2 ст. 18 Закону України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р. зазначено: «Працівники, зайняті на роботах з підвищеною небезпекою... повинні щороку проходити за рахунок роботодавця спеціальне навчання і перевірку знань відповідних нормативних актів про охорону праці» [4].

² Відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України «Про охорону праці» перелік робіт з підвищеною небезпекою затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з нагляду за охороною праці [4].

нами (незалежно від галузі, де вони використовуються), балонами високого тиску, електромережею високої напруги.

Наявність на виробництві небезпечних і шкідливих чинників зумовлює потребу в станах (умовах), що необхідні для охорони життя, здоров'я, збереження майна, довкілля, інших благ. Таким станом на виробництві є його безпека. Людина прагне, бажає його. Стан безпеки знімає напругу, занепокоєння, страх перед можливою небезпекою, людина завдяки безпеці стає впевненою в собі, своїх вчинках, може розраховувати на майбутнє, виконувати роботу відповідно до вимог виробничого завдання.

Під безпекою в широкому значенні слова розуміють стан (становище), за якого відсутня (не загрожує) небезпека. Безпека виробництва – це такий технічний стан, за якого усувається або мінімізується можливість уражаючого впливу на людей, майно і довкілля небезпечних та шкідливих виробничих чинників. Цей стан устанавлюється і контролюється людиною через систему суспільних відносин. Поняттям «безпека виробництва» охоплюється також його нешкідливість – система виробничих умов, що захищає працюючих (для деяких виробництв, також сторонніх осіб) від несприятливого впливу на їх здоров'я шкідливих виробничих чинників. Такий вплив відрізняється відносно слабкою інтенсивністю у своєму безпосередньому прояві, він є малопомітним (а тому стерпним), проте залежно від кількісної характеристики та, діючи тривалий час, він викликає (може викликати) значні за небезпечністю наслідки: професійні захворювання великої кількості працівників, передчасну смерть людей, забруднення довкілля, тобто набуває (може бути) властивостей небезпечного виробничого чинника.

Складовою безпеки будь-якого виробництва є *безпека праці*, яка спрямована на підтримання стану внутрішньої безпеки, необхідного для працюючого на виробництві. У свою чергу, безпека праці поділяється на технічну і санітарну (остання убезпечує працюючих від дії шкідливих виробничих факторів), а за рівнями захисту – на безпеку звичайних (з невеликою небезпекою) і підвищено небезпечних робіт.

Деякі виробництва містять загрозу спричинення шкоди (здатні викликати її) також поза виробничим інтересам. Формується загро-

за або у сфері виробництва, або навколо (поблизу) чи в результаті такої діяльності. Це інтереси сторонніх виробництву осіб (їх життя, здоров'я), майнові (збереження від пошкодження чи знищення майна, що належить іншим підприємствам, установам, організаціям чи окремим громадянам), екологічні (чистота навколишнього природного середовища) та ін. Необхідність їхнього захисту від небезпек обумовлює створення особливого виду безпеки поза виробництвом (зовнішньої), але у зв'язку з ним – *громадської безпеки у сфері виробництва*. І. П. Лановенко так відзначав специфіку даної групи злочинів: «...порушення правил безпеки в процесі таких робіт і на такому виробництві загрожує небезпекою для більш широкого кола осіб, і ця небезпека набуває характеру громадського. Тому ми і ведемо мову про кримінально-правову охорону громадської безпеки виробництва» [11, с. 191–192]. Це умови функціонування виробництва, проведення окремих робіт, використання отриманої продукції, за яких виключається вражаючий або руйнуючий вплив на інтереси суспільства небезпечних і шкідливих чинників.

Найбільш ризикованими роботами в аспекті негативного впливу небезпечних і шкідливих виробничих чинників є винятково небезпечні роботи, під час виконання яких у загрозовому становищі можуть опинитися не тільки ті працівники, які безпосередньо зайняті у виробничому процесі, а й інші особи, які опинилися будь-яким чином у сфері такого виробництва. Крім того, шкода може бути спричинена також майну і довкіллю. Це дає підстави стверджувати, що винятково небезпечними є не лише певні роботи, а й саме виробництво в цілому. Тому такі виробництва є виключно небезпечними. Висновок з приводу того, чи є конкретне виробництво винятково небезпечним, впливає з практики, яка враховує, що певного роду виробнича діяльність містить у собі достатньо велику ймовірність настання значних суспільно небезпечних наслідків для широкого кола суспільних інтересів. Причому причини цих наслідків знаходяться не лише в межах поведінки людини, а й за її межами, оскільки вони зумовлені також і характером виробничої діяльності. Такого роду діяльність має місце на винятково небезпечних виробництвах. Ознайомлення з літературою та періодичними виданнями приводить до висновку, що безпека далеко не

всіх винятково небезпечних виробництв охороняється спеціальними нормами закону про кримінальну відповідальність. Із числа таких виробництв КК охороняє лише вибухонебезпечні та радіаційно небезпечні виробництва. Разом із тим вважаємо, що винятково небезпечними є також хімічно і біологічно небезпечні виробництва. Під час аварій на хімічно небезпечних виробництвах можуть статися масові ураження людей та доквілля сильнодіючими отруйними речовинами (СДОР). Великі запаси найбільш небезпечних СДОР – хлору та фосгену – зосереджені на підприємствах Івано-Франківської, Дніпропетровської та Донецької областей. У разі аварії на хімічно небезпечних виробництвах сумарна площа зони ураження в Україні може перевищити 1/6 частину території, де проживає понад 30 % усього населення країни [12, с. 35]. Фахівцям з безпеки виробництва досить відомі аварії на хімічних виробництвах у Мінамата (Японія), Лав-Каналі (США), Севезо (Італія), Бхопалі (Індія), на заводі фірми «Сандос» у Берні (Швейцарія) [13, с. 90]. Так, у 1976 р. внаслідок катастрофи на хімічному заводі фірми «Ікмеза» (м. Севезо, Італія) в атмосферу потрапила велика кількість дуже токсичного діоксину. Населення району терміново евакуювали. Однак жінки, що побували в зараженій зоні, надалі втратили здатність до народження здорового потомства. Загибло все живе в районі: домашні тварини, птахи, рослинність. Околиці Севезо перетворилися в пустелю. Дослідники прогнозують надзвичайно повільне відновлення життя в цьому регіоні [14, с. 112, 113]. А у грудні 1984 р. в індійському місті Бхопалі на хімічному заводі американської транснаціональної компанії «Union Carbide» через несправність вентиля в резервуарі ємкістю 43 тонни стався викид токсичного газу метилізоціанату, який тривав 40 хвилин. Масштаби трагедії були страшні: за офіційними даними, загинуло 3150 осіб. Стали повними інвалідами 20 тис., страждають від наслідків отруєння високотоксичним газом понад 200 тис. осіб. Неофіційні дані ще вищі. За підрахунками, наприклад, Індійської ради медичних досліджень, у смертоносній газовій хмарі «згоріло» 10 тис. бхопальців [14, с. 32, 33]. Відомі також випадки значного неконтрольованого поширення вірусів та штамів мікроорганізмів

унаслідок порушення правил біологічної безпеки. За даними Міністерства надзвичайних ситуацій Російської Федерації, тільки протягом 1997 р. на виробництвах цієї країни сталося три аварії, що супроводжувалися викидом біологічно небезпечних речовин. А ще 1979 р. сталася трагедія у Свердловську, коли від так званої сибірської виразки загинули десятки людей, що проживали у Чкаловському районі, де було розташоване 19-те військове містечко [14, с. 196]. Не випадково й хімічна, й біологічна зброя, так само як й атомна, вважаються одними з найнебезпечніших видів зброї для людства. Тому кваліфікація випадків порушення на виробництві правил хімічної або біологічної безпеки за статтями 271, 272 розділу X Особливої частини КК України не відбиває всього ступеня суспільної небезпечності таких порушень та інших наслідків, що очікують людей. Крім того, треба відзначити, що в проекті КК України 2001 р. норма для охорони безпеки таких виробництв була запропонована [15], але під час підготовки проекту до третього читання вона була виключена. На нашу думку, було б все ж *доцільно доповнити КК статтею, яка б встановлювала кримінальну відповідальність за порушення на виробництві правил хімічної та біологічної безпеки.*

Необхідно ще раз зазначити, що підвищений ступінь небезпеки спричинення шкоди на виробництві ще не є самою шкодою, що впливає з тієї чи іншої підвищено небезпечної діяльності, інакше таку виробничу діяльність не можна було б визнавати правомірною [9, с. 12]. Разом із тим якраз наявність потенційної небезпеки, котра міститься в процесі виробничої діяльності, і викликає в суспільстві потребу у створенні на виробництві безпечного стану, який би забезпечував нормальне функціонування підприємств, установ, організацій, спокій та благополуччя як працюючих на виробництві людей, так і сторонніх йому, захищеність майна та навколишнього природного середовища.

Таким чином, безпека виробництва як технічний стан потребує нормативного регулювання й охорони. Для її забезпечення використовуються закони та інші нормативно-правові акти, що стосуються різних галузей законодавства (трудового, природоохоронно-

го, цивільного, господарського, адміністративного, кримінального та ін.), а також технічні норми.

Законодавство про кримінальну відповідальність охороняє безпеку виробництва від найбільш небезпечних посягань, відповідальність за які встановлена нормами розділу X Особливої частини КК. *Родовим об'єктом* злочинів, що передбачені цим розділом, є *суспільні відносини, які забезпечують безпеку виробництва*. Її елементи (види, сфери, рівні) поряд з об'єднуючими рисами мають якісну самостійність, що слід урахувати під час розробки нормативно-правових актів, у тому числі норм законів про кримінальну відповідальність.

Безпосередні об'єкти окремих злочинів проти безпеки виробництва входять до системи суспільних відносин, що являють собою родовий об'єкт, хоча й мають свої особливості. Вони залежать передусім від видів безпеки виробництва, рівнів безпеки, характеру можливої шкоди та сфер її поширення.

Потерпілими від цих злочинів можуть бути або тільки працівники виробництва (ст. 271 КК), або і працівники виробництва, і сторонні особи (статті 272–274 КК), або тільки сторонні особи (ст. 275 КК).

З об'єктивної сторони злочини проти безпеки виробництва сконструйовані однотипно. Усі вони описані в законі як злочини з так званим матеріальним складом, а тому вимагають установлення діяння, наслідків і причинного зв'язку.

Суспільно небезпечне діяння виявляється в порушенні шляхом дії або бездіяльності (або в їх поєднанні) вимог безпеки, що містяться в правилах безпеки праці та виробництва. При цьому порушення звичайно становить не одиничну дію (бездіяльність), а є сукупністю діянь, де порушується не одна, а різноманітні вимоги безпеки. Під порушенням слід розуміти недотримання або неналежне дотримання вимог безпеки, передбачених правилами, або здійснення в ході виробничої діяльності дій, прямо заборонених правилами.

Злочини проти безпеки виробництва являють собою порушення єдино писаних вимог безпеки. Диспозиції норм, що розглядаються, є бланкетними, у зв'язку з чим для їх застосування слід звертатися

до законодавчих та інших нормативно-правових актів (правил, норм, регламентів, положень, стандартів, інструкцій тощо), що регулюють безпеку виробництва, та з'ясувати, які з них порушено. Неврахування бланкетного характеру диспозицій норм розділу X Особливої частини КК може призвести до неправильної кваліфікації порушень вимог безпеки на виробництві [16, с. 25–26].

Відповідальність за порушення вимог законодавства щодо безпеки осіб під час здійснення іншої діяльності залежно від конкретних обставин справи настає за статтями КК про злочини проти життя і здоров'я особи, у сфері службової діяльності, проти довікля тощо.

Обов'язковою ознакою цих злочинів є *суспільно небезпечні наслідки*. Вони можуть бути двох видів. Перший вид наслідків закон пов'язує зі створенням загрози загибелі людей чи настанням інших тяжких наслідків (частини перші статей 272–275 КК). Другий вид наслідків становлять ті, настання яких пов'язане зі спричиненням реальної шкоди. Це: «шкода здоров'ю потерпілого» (частини перші статей 271–275 КК); «загибель людей» (частини другі статей 271–275 КК) та «інші тяжкі наслідки» (частини другі статей 271–275 КК).

У випадках, коли при вчиненні злочинів, передбачених статтями 271–275 КК, одночасно настали наслідки, передбачені різними частинами цих статей, усі ці наслідки повинні бути зазначені у відповідному процесуальному документі (ухвалі, вирокі), а дії особи належить кваліфікувати лише за тією частиною статті КК, що передбачає відповідальність за більш тяжкі наслідки.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочинів, що розглядаються, є *причинний зв'язок* між допущеними порушеннями вимог безпеки і реальною шкодою або можливістю її настання. Причинний зв'язок у цих злочинах має низку особливостей. Зокрема, у більшості випадків має місце опосередкований, а не прямий розвиток причинного зв'язку. Крім того, настання наслідку може бути зумовлене порушенням кількох вимог безпеки. Такі порушення можуть бути допущені одним або кількома суб'єктами. Тому у випадках, коли для встановлення причинного зв'язку необ-

хідні наукові, технічні або інші спеціальні знання, призначаються експертизи.

Суб'єктивна сторона злочинів визначається їх об'єктивною стороною. Щодо порушення вимог безпеки можуть мати місце умисел або необережність, щодо наслідків – тільки необережність (тобто змішана форма вини або необережність). Ставлення суб'єкта до наслідків є визначальним, тому в цілому злочини проти безпеки виробництва є необережними.

У справах даної категорії у кожному конкретному випадку необхідно встановлювати *мотиви* допущених порушень вимог безпеки, ставлення суб'єкта до додержання вказаних вимог, що важливо для кваліфікації, визначення ступеня суспільної небезпечності вчиненого, призначення кримінального покарання.

Суб'єкт злочинів проти безпеки виробництва – спеціальний. Це особи, які зобов'язані дотримувати вимоги безпеки виробництва. За правовим статусом їх можна поділити на три групи: службові особи та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, на що прямо вказано у ст. 271 КК, в інших випадках це впливає із закону (статті 272–275 КК); робітники і службовці (статті 272–275 КК); сторонні для виробництва особи (статті 273 і 274 КК).

Отже, *під злочинами проти безпеки виробництва потрібно розуміти суспільно небезпечні винні діяння, що порушують установлені законодавчими та іншими нормативно-правовими актами вимоги безпеки виробництва, які призвели до настання передбачених законом про кримінальну відповідальність суспільно небезпечних наслідків, вчинені суб'єктом злочину.*

Виходячи з подібності безпосередніх об'єктів, злочини проти безпеки виробництва можна класифікувати таким чином:

- злочини у сфері безпеки праці (статті 271 і 272 КК);
- злочини у сфері громадської безпеки виробництва (статті 273–275 КК).

Список літератури

1. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва : постанова Пленуму Верхов.

Суду України від 12 черв. 2009 р. №7 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2009. – №8. – С. 15–19.

2. Балинт И. Психология безопасности труда / И. Балинт, М. Мура-ни. – М. : Профиздат, 1968. – 207 с.

3. ДСТУ 2293: 2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять : затв. Наказом Мінекономрозвитку від 2 груд. 2014 р. № 1429 // Охорона праці : наук.-виробн. журн. – 2015. – №10. – Дод.: На допомогу спеціалісту з охорони праці. – С. 42–49.

4. Про охорону праці : Закон України від 14 жовт. 1992 р. №2694-ХІІ (в ред. Закону №2294-IV від 21 листоп. 2002 р.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – №49. – Ст. 668; 2003. – №2. – Ст. 10.

5. Краснов Л. М. Организация работы по охране труда на предприятии / Л. М. Краснов. – Днепропетровск : Проминь, 1990. – 240 с.

6. Красавчиков В. А. Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности / В. А. Красавчиков. – М. : Юрид. лит., 1966. – 200 с.

7. Котик М. А. Психология и безопасность / М. А. Котик. – Таллин, Валгус, 1989. – 447 с.

8. Гринберг М. С. Преступления в области техники. Сущность и объект / М. С. Гринберг // Правоведение. – 1972. – №2. – С. 90–98.

9. Борисов В. И. Уголовная ответственность за нарушение правил при производстве строительных работ / В. И. Борисов. – Харьков : Харьк. юрид. ин-т, 1974. – 223 с.

10. Борисов В. И. Квалификация преступных нарушений правил безопасности социалистического производства / В. И. Борисов. – Киев : УМК ВО, 1988. – 59 с.

11. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Особенная часть. – Киев : Наук. думка, 1985. – 455 с.

12. Бортнічук П. М. Стійкість роботи об'єктів у надзвичайних ситуаціях / П. М. Бортнічук // Безпека життєдіяльності. – 2004. – №10. – С. 34–38.

13. Тимошенко А. С. Глобальная экологическая безопасность – международно-правовой аспект / А. С. Тимошенко // Сов. государство и право. – 1989. – №1. – С. 84–92.

14. Зербіно Д. Д. Екологічні катастрофи у світі та в Україні / Д. Д. Зербіно, М. Р. Гжегоцький. – Львів : БаК, 2005. – 280 с.

15. Проект Кримінального кодексу України, наданий Головним юридичним управлінням апарату Верховної Ради України за станом на

20.03.2001 р. // Матеріали проекту Кримінального кодексу України 2001 року : у 28 кн. Кн. 28 (1999–2001 рр.). – 366 с.

16. Практика розгляду судами кримінальних справ про злочини, пов'язані з порушенням вимог законодавства про охорону праці // Вісн. Верхов. Суду України. – 2006. – № 6. – С. 25–26.

В статье охарактеризованы особенности процесса производства, освещена специфика работ с повышенной опасностью, рассмотрено понятие источника повышенной опасности. Приведена характеристика общих признаков и сформулировано определение преступлений против безопасности производства.

In the article the features of the occupational process are described, the specific of high-risk operations is covered, the notion of the high-risk sources is considered. The characteristic of common features of crimes against occupational safety is given and the definition of these crimes is formulated.

Рекомендовано до опублікування на засіданні сектору дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 4 від 11 березня 2015 р.).